

VZDĚLÁVACÍ PROGRAM

v oboru

NÁVYKOVÉ NEMOCI

1. Cíl specializačního vzdělávání

Cílem specializačního vzdělávání v oboru návykové nemoci je získání specializované způsobilosti osvojením potřebných teoretických znalostí a praktických dovedností v oblasti prevence, diagnostiky, terapie a rehabilitace návykových nemocí, umožňující samostatnou činnost v ambulantní a lůžkové péči.

2. Minimální požadavky na specializační vzdělávání

Podmínkou pro přijetí do specializačního vzdělávání v oboru návykové nemoci je získání odborné způsobilosti k výkonu povolání lékaře ukončením nejméně šestiletého prezenčního studia, které obsahuje teoretickou a praktickou výuku v akreditovaném magisterském studijním programu všeobecné lékařství na lékařské fakultě.

Specializační vzdělávání se uskutečňuje při výkonu lékařského povolání formou celodenní průpravy v rozsahu odpovídajícím stanovené týdenní pracovní době podle § 83a) zákoníku práce.

Podmínkou pro získání specializace v oboru návykové nemoci je zařazení do tohoto oboru a absolvování praxe v minimální délce 5 let.

Povinná praxe v oboru

a) psychiatrie

30 měsíců praxe v nespécializovaném (všeobecném) lůžkovém psychiatrickém zařízení,
z toho:

6 úvodních měsíců akutní péče v akreditovaném psychiatrickém lůžkovém zařízení,

2 měsíce gerontopsychiatrie,

2 měsíce dětská a dorostová psychiatrie,

1 měsíc sexuologie,

1 měsíc krizová intervence,

6 měsíců praxe v nelůžkovém/ psychiatrickém zařízení,

b) návykové nemoci – 18 měsíců

12 měsíců praxe ve specializovaném lůžkovém zařízení pro léčbu návykových nemocí,

6 měsíců praxe v nelůžkovém zařízení pro léčbu návykových nemocí,

c) povinná doplňková praxe v dalších oborech

3 měsíce interní lůžkové oddělení včetně jednotky intenzivní péče,

2 měsíce neurologické lůžkové oddělení,

1 měsíc chirurgické oddělení,

d) doporučená doplňková praxe

2 měsíce ústavní ochranné léčení,

2 měsíce behaviorální (psychosomatická) medicína,

1 měsíc vězeňská psychiatrie,

2 měsíce péče o pacienty s neurotickými a osobnostními poruchami,

1 měsíc zdravotní péče v ústavu sociální péče,

1 měsíc geriatrické oddělení,

1 měsíc lázeňské zařízení pro pacienty s duševními poruchami,

e) účast na vzdělávacích aktivitách (nejméně 28 dní ročně), z toho:

- povinný specializační kurz v IPVZ ve 1. – 4. roce vždy zakončený písemným testem – vždy 1 týden (celkem 4 týdny),
- povinné absolvování podstatné části psychoterapeutického vzdělávacího programu schváleného Psychiatrickou společností a Společností pro návykové nemoci ČLS (např. výcviku v kognitivně behaviorální terapii), případně absolvování psychoterapeutického kursu organizovaného k tomuto účelu např. v IPVZ,
- povinný kurz Lékařská první pomoc – 3 dny,
- povinný seminář Základy zdravotnické legislativy – celkem 2 dny, z toho 1 den – Právní aspekty oboru návykových nemocí,
- doporučena pravidelná účast na schůzích ČPS a SNN ČLS, případně na jiných akcích odborných společností, na kongresech a sympoziích a na vzdělávacích akcích IPVZ a ČLK.

3. Rozsah požadovaných teoretických znalostí a praktických dovedností, seznam požadovaných výkonů

Znalosti školence z vlastního oboru

- Má přehled o současných teoriích duševních poruch, vč. návykových nemocí (biologických, psychologických, sociologických a biopsychosociálních), o mezích historie oboru a hlavních orientacích současného psychiatrického výzkumu a výzkumu v oboru návykových nemocí.
- Zná psychopatologické symptomy, platnou klasifikaci, kritéria a obraz duševních poruch a poruch chování v dospělosti, dětství a v dorostovém věku, jejich diferenciální diagnostiku, dynamiku, průběhové varianty a rizika, prognostické ukazatele, komorbiditu, genetiku a epidemiologii, orientuje se v problematice kulturně podmíněných duševních poruch a poruch chování.
- Je informován o pomocných vyšetřovacích metodách a jejich významu u konkrétních duševních poruch a poruch chování, počítaje v to i možnosti a základní metody klinického psychologického vyšetření a jeho interpretace.
- Zná principy prevence duševních poruch a poruch chování i soudobé biologické léčebné metody, má přehled v psychoterapii a v socioterapii a v jejich komplexním využívání v léčebných postupech včetně mechanismů účinku, možností a rizik v ústavních i mimoústavních podmínkách, a to od fáze krizové intervence do fáze dlouhodobé rehabilitace.
- Je obeznámen s náležitostmi preskripce a zásadami farmakoeconomiky.
- Je informován o způsobech kvantitativního hodnocení aktuálního stavu a výsledků léčby, o pracovněposudkovém hodnocení jedinců s duševní/návykovou poruchou. Zná principy soudněpsychiatrického hodnocení v trestním i občanskoprávním řízení a zásady ochranného léčení.
- Je obeznámen s obousměrným vztahem pacienta na jedné a rodiny a ostatního pacientova okolí na druhé straně, vlivem duševní poruchy na pracovní schopnost a kvalitu života, s postavením duševně nemocného/pacienta s návykovou poruchou na veřejnosti a s možnostmi jeho ovlivňování, s morálními aspekty oboru včetně situace výzkumu.
- Orientuje se v problematice psychiatrické komorbidity (duálních diagnóz, souběhu několika (minimálně dvou) duševních poruch, resp. poruch chování z nichž minimálně

jedna je diagnostikována jako duševní porucha, či porucha chování, vyvolaná účinkem psychoaktivních látek.

- Orientuje se v psychiatrické problematice somaticky nemocných a v účincích somatické léčby na duševní stav.
- Je informován o struktuře a organizaci zařízení pečujících o pacienty (zdravotnických i nezdravotnických), se statistikou psychiatrické péče a péče v oboru návykových nemocí, administrativní, právní, etickou a ekonomickou problematikou oboru včetně zdravotního pojištění.

Praktické dovednosti

- Umí hodnotit informace o pacientovi z jeho okolí nebo z doporučení do péče. Dovede posoudit jeho zevnějšek, psychomotorické projevy, navázat dle možnosti kontakt a vytvořit permissivní a empatické prostředí. Dokáže identifikovat a interpretovat psychopatologické fenomény v pacientových verbálních i neverbálních sděleních a dovede vést rozhovor k získání co možná kompletních informací o příznacích představujících kritéria duševních poruch a poruch chování, provést somatické vyšetření a získané informace převést do písemného záznamu náležité formy.
- Dovede provést psychopatologický rozbor zahrnující i zjištěnou dynamiku případné poruchy, její nepřítomnost dokáže rozpoznat a umí určit potřebu formy psychiatrické péče a režimu, posoudit pacientovu možnost kvalifikovaného vyjádření k eventuální hospitalizaci a vyvodit z toho právně odpovídající závěry. Z psychopatologického rozboru zvládne odvodit a zdůvodnit víceosou diagnózu nebo diagnózy aktuálně nejpravděpodobnější a vyjmenovat i alternativy méně pravděpodobné včetně způsobů jejich ověření. Umí zhodnotit konkrétní prognostické ukazatele, a to též vzhledem k riziku auto- a heteroagrese.
- Je schopen vypracovat plán pomocných vyšetření od neodkladných k méně naléhavým s konkrétním zdůvodněním každého z nich.
- Dokáže vypracovat komplexní léčebný plán, a to s přihlédnutím k pacientovu duševnímu i somatickému stavu, dosavadní farmakologické anamnéze, k prostředí, kde bude ošetřován, k aktuálně uznávaným léčebným postupům i ke konkrétním možnostem včetně ekonomických. Dovede zvážit přínos a riziko léčby duševních poruch v těhotenství.
- Dovede rozpoznat návykovou nemoc i v komorbiditě s duševní poruchou, umí přizpůsobit léčbu duševní poruchy při komorbiditě s návykovou nemocí.
- Umí provádět léčbu odvykacích stavů u různých typů návykových látek jak v lůžkovém zařízení, tak v ambulantních podmínkách.
- Umí zvládat akutní duševní poruchy a poruchy chování, vyvolané psychoaktivními látkami.
- Umí provádět krátkodobou intervenci a motivační rozhovor u návykových nemocí, umí používat strategie prevence relapsu.
- Umí vést komplexní střednědobou i dlouhodobou odvykací léčbu a následnou léčbu pacientů s návykovými nemocemi.
- Dovede správně indikovat péči v nezdravotnických institucích pro návykové poruchy, dokáže tuto péči zprostředkovat.
- Je schopen hodnotit pacientův stav v průběhu péče včetně stupnicové kvantifikace eventuelních změn, používat monitorování hladin léčivých přípravků a interpretovat výsledky dodatečných pomocných vyšetření i obsah dřívější lékařské dokumentace k eventuálnímu diagnostickému přehodnocení, umí vystihnout okamžik vyžadující změnu režimu nebo způsobu léčby.

- Dovede vyhotovovat předepsané písemnosti týkající se pacientovy krátkodobé i dlouhodobé pracovní neschopnosti, lázeňské léčby, formulovat podklady pro hodnocení způsobilosti k právním úkonům, příp. pro postup státních orgánů v trestních věcech, písemnosti náležící k výkonu ochranného léčení a dokáže pracovat s tabulkami pro hodnocení ztížení společenského uplatnění a trvalých následků úrazu.
- Umí vytvořit patřičný terapeutický vztah s pacientem, informovat ho přiměřeně o jeho stavu, léčebných plánech, alternativách, cílech a rizicích léčby, poskytnout mu podpůrnou psychoterapii a získat ho dle možnosti k dlouhodobé spolupráci při léčbě. Dokáže pracovat s pacientovou rodinou (je-li to možné nebo přípustné) ve prospěch přesnější diagnózy, lepšího pacientova postavení a zajištění eventuální dlouhodobé spolupráce při léčbě.
- Osvojl si principy účasti v terapeutické komunitě i zásady týmové a kolegiální spolupráce, a to v podmínkách různých typů psychiatrických zařízení a nezdavatnických zařízení pro návykové poruchy, dokáže výstižně referovat o pacientovi spolupracovníkům i na odborných setkáních, umí provést konsiliární vyšetření somaticky nemocného a zhodnotit i podíl somatického stavu a somatické léčby na případné duševní poruše a spolupracovat s ošetřujícím lékařem, či s terapeutem nezdavatnického zařízení pro návykové poruchy.
- Zná a umí vést předepsanou lékařskou dokumentaci a vyhotovovat písemnosti pro zdravotnické i nezdavatnické instituce, a to s použitím současných komunikačních technologií.
- Pokud jako odborník veřejně vystupuje, dokáže to dělat v souladu s etickými principy a se současnými odbornými poznatky a ve prospěch pacientů a lékařské profese.
- Dokáže zpracovat z cizojazyčné, příp. domácí literatury přehledný referát na odborné téma, a to ve formě požadované pro písemná sdělení i ve tvaru přednášky. O odborných tématech dovede srozumitelně a přínosným způsobem informovat laickou veřejnost.
- Všechny požadované znalosti a dovednosti umí předávat spolupracovníkům a dovede je vést k samostatnému odbornému studiu.

Seznam požadovaných výkonů

Komplexně vyšetřit, diagnosticky zhodnotit, naplánovat léčbu a rehabilitaci a sledovat dynamiku stavu u pacientů s diagnostickou strukturou a v počtech uvedených v seznamu výkonů, seznámit se s odbornou činností nejméně v úsecích uvedených v části o povinné praxi v oboru a v dalších oborech.

Teoretické znalosti z ostatních oborů

Dětská a dorostová psychiatrie: orientovat se v teoriích o úloze rodiny u duševních poruch v dětství a v dorostovém věku a v alternativách jejich dlouhodobé dynamiky. Orientovat se v návykových poruchách v dětském a dorostovém věku.

Gerontopsychiatrie: orientovat se v základních specifikách sociální a zdravotní situace ve stáří. Orientovat se v návykových poruchách ve stáří.

Sexuologie: orientovat se v problematice antikoncepce.

Vnitřní lékařství: orientovat se v teoriích stresu a psychosomatických poruch (behaviorální medicíny). Znat obvyklý klinický obraz poruch, které mívají často v popředí duševní poruchu nebo poruchu chování. Být informován o nejběžnějších účincích léčivých přípravků v oboru často užívaných na duševní stav.

Hygiena a epidemiologie, infekční lékařství: orientovat se v problematice nejčastějších infekčních onemocnění se vztahem k duševním/návykovým poruchám (zejména infekčních

hepatitid a infekce HIV), jejich prevence, detekce, opatření při zjištění infekce, spolupráce s příslušnými zařízeními při depistáži a léčbě infekčních onemocnění.

Neurologie: znát obvyklý klinický obraz poruch, které mívají často v popředí duševní/návykovou poruchu nebo poruchu chování, včetně poruch, způsobených škodlivým užíváním psychoaktivních látek.

Rehabilitační a fyzikální medicína: znát možnosti lázeňské léčby u duševních poruch.

Praktické dovednosti z ostatních oborů

Urgentní medicína: umět poskytnout neodkladnou resuscitaci a poskytnout úvodní péči pacientovi s poruchou vědomí.

Neurologie: umět správně indikovat a zdůvodnit konsiliární neurologické vyšetření.

Vnitřní lékařství: umět správně indikovat a zdůvodnit konsiliární vyšetření odborníka ve vnitřním lékařství, umět přizpůsobit léčbu duševní poruchy při komorbiditě s vnitřním onemocněním. Umět přispět k týmové léčbě psychosomatických onemocnění.

Chirurgie: dokáže ošetřit povrchová poranění, související s injekční aplikací drog.

4. Všeobecné požadavky

- znalosti standardní dokumentace používané v oboru, hlášení substituční (opioidové) léčby, hlášení některých infekčních nemocí, hlášení o pracovním úrazu, hlášení nežádoucího účinku léčivých přípravků, náležitosti lékařské zprávy, dokumentace pro potřeby pojišťoven,
- potřebná úroveň schopností pro komunikaci s pacienty, příbuznými i spolupracovníky,
- základní znalosti posudkového a revizního lékařství, lékařské etiky, základních právních předpisů platných ve zdravotnictví, organizace zdravotnické služby a ekonomiky zdravotnictví a statistiky, problematika České lékařské komory,
- schopnost provozní a administrativní činnosti a managementu týmové práce,
- základy počítačové techniky jako prostředku pro ukládání a vyhledávání dat, odborných informací a komunikace.

Poskytování zdravotní péče s využitím zdrojů ionizujícího záření vyžaduje absolvování certifikovaného kurzu radiační ochrany.

5. Hodnocení specializačního vzdělávání

a) Průběžné hodnocení školiteli v průkazu odbornosti vždy při změně odborného úseku činnosti, nejméně v šestiměsíčních intervalech.

Hodnocení postupu vlastního vzdělávání samotným školencem na základě písemných testů v povinných kurzech IPVZ.

b) Předpoklad přístupu k atestační zkoušce

- absolvování povinné praxe se záznamem v seznamu výkonů a se zhodnocením školiteli v průkazu odbornosti,
- absolvování vzdělávacích a vědeckých akcí v požadovaném rozsahu se záznamem v průkazu odbornosti,
- úspěšné absolvování závěrečného písemného testu v povinném kursu v IPVZ v posledním roce přípravy,
- předložení kompletního seznamu výkonů potvrzeného školiteli,
- předložení vypracované písemné práce na téma předem projednané v IPVZ.

c) Vlastní atestační zkouška

- *praktická část* – vyšetření pacienta s vypracováním diagnostického rozboru, plánu dalších vyšetření, terapeutického a rehabilitačního plánu, prognostické úvahy a posudkového zhodnocení,
- *teoretická část* – 3 odborné otázky a obhajoba písemné práce.

6. Charakteristika činností, pro které získal absolvent specializačního vzdělávání způsobilost

Lékař se specializací v oboru návykové nemoci je schopen samostatné činnosti při poskytování specializované péče v lůžkovém nebo nelůžkovém zařízení pro léčbu návykových nemocí, je schopen provádět konsiliární činnost pro jiné obory a podílet se na vzdělávání specialistů v oboru psychiatrie a návykových nemocí.